

Siguranța online a elevilor în procesul educațional la distanță

SINTEZĂ DE POLITICI

Prezenta sinteză de politici publice a fost realizată în cadrul Proiectului de Sprijinire a Educației, implementat în cadrul Departamentului Buna Guvernare al Fundației Soros Moldova.

Autoarea sintezei:
Botezatu Elena,
Centrul Internațional „La Strada Moldova”

Iulie, 2020

Introducere

În ultimii trei ani de la aprobarea primului document de politici privind promovarea siguranței copiilor online¹, în RM au fost realizate mai multe acțiuni în domeniul educațional. Anual au fost organizate activități de sensibilizare și informare a cadrelor didactice, a elevilor și părinților despre utilizarea într-un mod mai sigur și responsabil a tehnologiilor online. Totodată, în curriculum au fost incluse subiecte ce vizează riscurile online, dar și module despre securitatea online, cu scopul de alfabetizare digitală a elevilor.

Cu toate acestea, studiul privind Siguranța copiilor pe Internet² relevă un nivel sporit de vulnerabilitate a copiilor în mediul online. Copiii accesează Internetul de la o vârstă mult mai mică, iar în lipsa unor abilități de gândire critică, a unor abilități sociale și emoționale pot fi expuși riscurilor online. Nivelul redus de implicare a părinților în educația despre siguranța online, dar și lipsa pregătirii corespunzătoare a cadrelor didactice de a aborda subiectul cu elevii, contribuie la un răspuns ineficient al comunității școlare.

Contextul pandemiei a determinat copiii să fie mai mult timp conectați online, ceea ce i-a expus unui nivel mai mare de risc online de a accesa conținuturi nepotrivite vârstei sau dăunătoare, de a comunica cu persoane rău-intenționate sau chiar la riscuri de conduită, cum ar fi în cazurile de hărțuire online. În toată această perioadă, prioritățile Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (în continuare – MECC) s-au limitat la integrarea tehnologiilor digitale în procesul educațional prin: asigurarea cu tehnică de calcul, formarea profesorilor și asigurarea cu internet³. Deși siguranța și bunăstarea emoțională a copilului online ar trebui să fie element transversal în toate inițiativele de digitalizare a educației. În procesul educațional la distanță, măsurile de siguranță online a elevilor au fost abordate superficial.

Această sinteză de politici reflectă constatări din mai multe studii privind siguranța copilului online implementate la nivel național și prezintă rezultatele unei anchete realizate prin chestionar online cu 332 cadre didactice din țară, privind procesul educațional la distanță. În baza constatărilor enunțate, documentul va formula unele recomandări de politici publice în concordanță cu practicile internaționale, pentru a contribui la impulsivarea eforturilor actorilor educaționali în promovarea siguranței copiilor online.

Ce înseamnă siguranța online a copiilor în context educațional?

Conceptul de siguranță în mediul online presupune informarea copiilor despre oportunitățile online, abilitarea acestora să recunoască riscurile și să identifice modalitățile prin care le pot face față, utilizând internetul în mod sigur și responsabil. Conform ITU (Uniunea Internațională pentru Telecomunicații)⁴, **siguranța online** e formată din următoarele elemente-cheie:

¹ Hotărârea nr. 212 din 05.04.2017 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017 – 2020, publicat la 07.04.2017.

² Centrul Internațional „La Strada”, Siguranța copiilor pe Internet, Chișinău, 2017, disponibil la http://lastrada.md/files/resources/3/Siguranța_copiilor_pe_Internet_final.pdf

³ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/circa-20-000-de-copii-si-3000-de-profesori-fara-computere-cum-se-pregateste-mecc-pentru-un-eventual-al-doilea-val-de-epidemie/>

⁴ https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-COP.01-11-2010-PDF-E.pdf

- Comportamentele de risc ale copiilor pe internet;
- Amenințările online (riscurile) și incidentele⁵;
- Răspunsul copiilor la aceste incidente;
- Măsurile de prevenire a riscurilor online.

Politicile educaționale europene integrează siguranța copiilor online în toate inițiativele de digitalizare a educației. Planul de Acțiuni privind Educația Digitală⁶ elaborat și aprobat de Comisia Europeană accentuează cât de importantă este siguranța online și „igiena digitală” în contextul dezvoltării competențelor digitale. Totodată, Consiliul Europei promovează educația privind cetățenia digitală, prin care într-un mod sistemic sunt dezvoltate abilități de gândire critică și competențe menite să contribuie la siguranța copiilor în mediul online⁷.

Pentru a asigura o implementare cu succes a politicilor în domeniu, OECD⁸ promovează abordarea comprehensivă a siguranței online de către instituțiile de învățământ. Aceasta presupune integrarea siguranței online în toate aspectele activității școlare, în toate politicile, procedurile și procesele din școală.

O abordare similară este promovată și de Comisia Europeană prin Cadrul European DigCompOrg⁹. Acest cadru reprezintă un set de măsuri ce ghidează instituțiile de învățământ în auto-evaluarea progresului de implementare eficientă a tehnologiilor de învățare digitală. Viziunea strategică a acestui cadru de referință cuprinde 7 elemente cheie: practici de guvernare; practici de predare și învățare; dezvoltare profesională; practici de evaluare; conținut și curriculum; colaborare; infrastructură. Siguranța online se regăsește în mai multe elemente ale DigCompOrg. Cu toate acestea, Comisia Europeană nu a oferit unele instrucțiuni clare în domeniul siguranței online, lăsând la latitudinea instituțiilor educaționale implementarea acestor standarde.

Pentru o implementare eficientă a modelului de abordare comprehensivă a siguranței online în școală e necesară întrunirea câtorva condiții de bază¹⁰:

- 1) **Dezvoltarea unor politici și proceduri instituționale** ce promovează practicile de utilizare sigură și responsabilă a Internetului de către copii;
- 2) **Instruirea cadrelor didactice** și a tuturor angajaților instituției de învățământ despre riscurile online, modul de prevenire a acestora și acțiunile de intervenție în cazuri de abuz online;
- 3) **Furnizarea suportului informațional pentru părinți**, astfel încât educația despre siguranța online să continue și acasă;
- 4) **Educarea copiilor** despre modul de utilizare sigură și responsabilă a tehnologiilor;
- 5) **Îmbunătățirea infrastructurii tehnologice**, pentru a asigura un cadru eficient de dezvoltare a competențelor digitale ale copiilor.

⁵ Prin „incident” se au în vedere situațiile neplăcute în mediul online cu care se poate confrunta copilul sau cazurile de abuz în mediul online.

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:22:FIN#footnoteref21>

⁷ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168098de08

⁸ OECD – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică.

⁹ <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomporg>

¹⁰ <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f21353a9->

[en.pdf?expires=1589194601&id=id&accname=quest&checksum=90A761AF4E566F8D36E5B29545B2F5B8](https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f21353a9-1589194601&id=id&accname=quest&checksum=90A761AF4E566F8D36E5B29545B2F5B8)

Siguranța ori securitatea copiilor online?

Siguranța online deseori e asociată cu securitatea cibernetică, securitatea online sau securitatea informațională. Atât în documentele de politici naționale, cât și în activitățile realizate de cadrele didactice, persistă o confuzie în delimitarea siguranței online de celelalte domenii. Spre exemplu, chiar și în Ordinul MECC nr. 351 din 19.03.2020 cu privire la continuarea la distanță a procesului educațional, la pct. 1.3 ce vizează **procedurile de securitate online** este specificată responsabilitatea directorului instituției de învățământ de a instrui membrii comunității școlare **despre siguranța online**.

În literatura de specialitate, dar și în practicile educaționale internaționale, **securitatea online și siguranța online sunt două concepte diferite**, deși au unele elemente comune. Detalii despre distincția între aceste două noțiuni sunt indicate în Tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1 „Securitatea online versus Siguranța online”

Sursa: Studiul „Cyber safety and security education”¹¹

	Securitatea online	Siguranța online
Definiția	Un set de măsuri întreprinse pentru a asigura protecția datelor, informațiilor și dispozitivelor unei persoane;	Un set de măsuri întreprinse pentru a proteja o persoană de conținut dăunător online și activități riscante;
Scopul	Protecția datelor, informațiilor, dispozitivelor unei persoane;	Protecția integrității fizice, emoționale, sexuale a unei persoane în mediul online;
Riscuri specifice	Spargerea de rețele de bază de date și informații secrete ¹² , <i>malware</i> ¹³ , atac cibernetic care intenționează să redirecționeze traficul către un alt site fals ¹⁴ , înșelăciune electronică ¹⁵ , <i>spam</i> ¹⁶ ;	Hărțuirea online, schimbul de fotografii sau mesaje cu caracter sexual, șantajul sexual, ademenirea copilului în scopuri sexuale, accesare de conținut nepotrivit vârstei, etc. (riscuri de contact, de conduită, de conținut);
Soluții	Instalarea programelor anti-virus, crearea unor parole sigure pentru conturile online, programe software, etc.	Educarea abilităților sociale, emoționale, de comunicare în mediul online;

¹¹ Santhosh T, Dr. K. Thiyagu, Cyber safety and security education, 2019.

¹² În engleză - Hacking, conform <https://dexonline.ro/definitie/hacking>

¹³ Malware – software rău intenționat, conform https://ro.wikipedia.org/wiki/Software_r%C4%83u_inten%C8%9Bionat

¹⁴ În engleză - Pharming, conform <https://educalingo.com/ro/dic-en/pharming>

¹⁵ Înșelăciune electronică (în engleză – phishing) – o formă de activitate infracțională care constă în obținerea unor date confidențiale, cum ar fi date de acces pentru aplicații de tip bancar, aplicații de comerț electronic sau informații referitoare la carduri de credit, folosind tehnici de manipulare a daloter identității unei persoane sau a unei instituții, conform https://ro.wikipedia.org/wiki/%C3%8En%C8%99el%C4%83ciune_electronic%C4%83

¹⁶ Spam – procesul de expediere a mesajelor electronice nesolicitate, de cele mai multe ori cu caracter comercial de publicitate pentru produse și servicii dubioase în industria e-marketingului și de proprietarii de situri pornografice, conform <https://ro.wikipedia.org/wiki/Spam>

Aspecte abordate în educație	<ul style="list-style-type: none"> - Înțelegerea amenințărilor și atacurilor cibernetice; - Implementarea practicilor de securitate cibernetică; - Eticheta în lumea virtuală; - Cum să devii cetățean digital responsabil, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> - Cum să construiești relații pozitive în online; - Cum să îți dai seama dacă utilizezi în exces tehnologiile digitale; - Cum să ai grijă de reputația online; - Conștientizarea riscurilor (de siguranță online) în mediul online; - Dezvoltarea abilităților de comunicare online; - Dezvoltarea empatiei și abilităților emoționale, etc.
------------------------------	--	---

Prin urmare, **Siguranța copiilor online vizează riscurile pentru integritatea fizică, emoțională, sexuală a copilului în mediul online** și promovarea unor comportamente sigure în mediul online, nu are nici o legătură cu măsurile de setare a securității online și nu trebuie confundată cu aceasta.

Copiii în mediul online. Cum pandemia a influențat nivelul de risc?

Situația de până la pandemie indica că fiecare al 5-lea copil din Republica Moldova nu cunoaște nimic despre siguranța online. Totodată, copiii care ar fi fost informați la școală sau acasă despre regulile de navigare în online, nu aplicau aceste cunoștințe în practică. Cel mai recent studiu național privind siguranța copiilor online indică următoarele¹⁷:

- 14,8% dintre copiii au primit mesaje cu caracter sexual în mediul online în discuțiile online cu persoane necunoscute;
- 10% dintre copiii care au transmis poze persoanelor necunoscute, au primit propuneri indecente;
- 16,3% dintre copiii de 12-15 ani au accesat involuntar un video sau unele imagini cu caracter sexual în timp ce navigau pe Internet și căutau altceva;
- 28,9% dintre copiii care s-au confruntat cu o situație de bullying în școală, au trecut și prin experiența bullying-ului online¹⁸.

În perioada pandemiei, copiii au fost conectați online mai mult decât oricând. Suspendarea procesului educațional în clase și continuarea procesului de învățământ la distanță, dar și restricțiile de autoizolare, au determinat copiii să socializeze mai mult pe Internet. Una din cele mai recente cercetări în domeniu¹⁹ indică despre faptul că nivelul de participare și implicare online a copilului e direct proporțional cu nivelul de expunere la posibile riscuri. Respectiv, mai mult timp online în perioada pandemică, indică despre un potențial de risc mai mare pentru copiii, în special

¹⁷ http://lastrada.md/files/resources/3/Siguranța_copiiilor_pe_Internet_final.pdf

¹⁸ <https://www.unicef.org/moldova/media/3146/file>

¹⁹ OECD, Emotional well-being in the digital age, Educating 21st Century Children, 2019, disponibil la <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b7f33425-en.pdf?expires=1599758570&id=id&accname=quest&checksum=C961FC431A68E448F4508C9C3B6D878E>

dacă nu au cunoștințe, abilități, acces la unele resurse ori servicii specializate ce i-ar putea ajuta în situații neplăcute online.

Despre aceasta ne confirmă și datele furnizate de serviciul de consiliere online a copiilor www.siguronline.md²⁰. Numărul de adresări din partea copiilor ce vizează relațiile online au înregistrat o creștere cu 250% în primul semestru al anului 2020. Totodată, numărul de cazuri de abuz sexual online raportate de copii a fost de trei ori mai mare comparativ cu datele din primul semestru 2019. Copiii au fost vulnerabili la experiențele de cyberbullying, la vizionarea de conținut nepotrivit vârstei sau conținut periculos, la interacțiunea cu persoane necunoscute ce aveau intenția să îi exploateze emoțional sau sexual.

Răspunsul sistemului educațional

Procesul educațional la distanță a prins instituțiile de învățământ total nepregătite, inclusiv din perspectiva siguranței copilului online. În perioada de până la pandemie, **siguranța online era abordată sporadic în timpul activităților extra-curriculare, nonformale sau informale cu elevii**. În contextul Zilei Siguranței Online și a Lunarului Securității Cibernetice, erau organizate uneori și activități de informare a cadrelor didactice sau a părinților despre siguranța copiilor online. De obicei, la aceste activități se discuta atât despre comportamentele sigure online, cât și despre unele aspecte de securitate.

O altă problemă vizează formarea cadrelor didactice în domeniu. Siguranța copiilor online nu este subiect obligatoriu în formarea profesională a cadrelor didactice ce desfășoară activități cu copiii la acest subiect în cadrul programului extra-curricular sau curricular (de ex. la disciplina „Educație pentru media”, „Dezvoltare personală”, „Educația digitală”, etc.). Modulul „Etica utilizatorului și securitatea online” a fost inclus recent în programul de formare continuă a cadrelor didactice și a celor cu funcții de conducere la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău²¹. În rest cadrele didactice interesate de subiect participau la instruirii organizate sporadic de către organizații neguvernamentale.

În instituțiile de învățământ **lipseau unele politici și proceduri detaliate privind utilizarea Internetului de către copiii și gestionarea riscurilor aferente**. Procedurile instituționale în scopul prevenirii și intervenției în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic, deși stabilesc obligativitatea asigurării protecției elevilor față de orice formă de violență, nu fac referire la cazurile de abuz online. Acest mecanism nu este adaptat la noile forme de abuz realizate cu utilizarea TIC (cyberbullying, sexting, șantaj sexual, etc.), nu ține cont de riscurile specifice ale acestor cazuri și nu stabilește unele strategii adaptate de răspuns, ce ar presupune atât acțiuni în raport cu copilul victimă, cât și cu grupul de elevi.

În perioada pandemiei, MECC a aprobat unele instrucțiuni cu privire la continuarea la distanță a procesului educațional, reglementând și unele proceduri de securitate online (pct. 1.3

²⁰ http://lastrada.md/pic/uploaded/Siguronline%2520factsheet_1%2520sem._2020.pdf

²¹ https://mecc.gov.md/sites/default/files/universitatea_pedagogica_de_stat_ion_creanga_din_chisinau_0.pdf

din Ordinul MECC nr. 351 din 19.03.2020). În acest document au fost specificate câteva aspecte cheie:

- Securitatea copilului în mediul online se asigură prin implicarea activă a tuturor membrilor comunității școlare care au acces și sunt utilizatori ai sistemelor informaționale/digitale școlare, atât în școală, cât și în afara ei;
- Directorul instituției de învățământ monitorizează informarea și instruirea membrilor comunității școlare despre siguranța online;
- Directorul și administrația școlii stabilesc modul de implementare/monitorizare a activităților pentru prevenirea și minimizarea riscurilor asociate utilizării mediului virtual.

În aceste instrucțiuni, MECC a oferit răspuns detaliat mai multor întrebări ce vizează modul de desfășurare a lecțiilor online cu elevii, scenariile orientative pentru o lecție bazată pe comunicarea la distanță, o listă de tehnologii informaționale ce pot fi utilizate în procesul educațional. Spre deosebire de acestea, recomandările privind siguranța copilului online au fost generale și au stabilit responsabilitatea comunității școlare de a se implica activ, fără a specifica ce presupune această implicare.

MECC a aprobat și unele Recomandări privind identificarea și raportarea cazurilor de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului/violență în familie²². Managerii instituțiilor de învățământ urmau să actualizeze prevederile Procedurii de organizare instituțională și de intervenție în cazurile de abuz, explicând specificul aplicării procedurii în contextul pandemiei (Ordinul nr. 77/2013). Deși copiii au fost expuși unui risc sporit de abuz online în această perioadă, MECC nu a menționat nimic despre acest risc în recomandările aprobate, dar nici despre identificarea acestor cazuri, modul de realizare a intervențiilor la distanță sau de referire a copilului către servicii specializate.

Siguranța elevilor în procesul educațional la distanță: Cum de fapt au fost protejați copiii de riscuri online?

Promovarea siguranței copilului online și menținerea stării de bine a copilului în timpul procesului educațional la distanță a fost o provocare. Despre asta indică ancheta realizată prin chestionarul online la care au participat 332 cadre didactice din întreaga țară. 52,5% dintre respondenți sunt cadre didactice din învățământul gimnazial, 34,3% sunt cadre didactice din învățământul primar și 17,5% sunt reprezentanți ai administrației școlare. Din numărul total de cadre didactice, 59% sunt din zona rurală, iar 41% sunt din zona urbană. Rezultatele anchetei indică despre următoarele aspecte problematice:

1. Riscurile de siguranță sau securitate online nu au fost criteriile de selectare a instrumentelor web în procesul educațional la distanță;

Deși au fost recomandate un șir de instrumente web, mai mult de 80% dintre cadrele didactice au selectat individual platformele utilizate, pe care știau deja cum să le utilizeze. Cadrele

²² Recomandări privind identificarea și raportarea cazurilor de violență, neglijare, exploatare și trafic al copilului/violență în familie în perioada pandemiei COVID-19 nr. 03/01-092261 din 22.04.2020.

didactice au „experimentat” în procesul educațional la distanță utilizarea diferitor platforme, recunoscând că prioritatea de bază a fost accesibilitatea instrumentului, fără a analiza riscurile de siguranță.

Nu eram asigurați, dar am rugat părinții să monitorizeze activitățile copilului online.

Spre exemplu, platforma Zoom a fost recomandată de MECC și aplicată de un număr foarte mare de cadre didactice din țară. Cu toate acestea, cadrele didactice nu au fost informate despre cum să seteze măsuri de securitate pe această platformă, astfel încât să nu expună copilul niciunui pericol.

Remarcăm că au fost înregistrate mai multe sesizări ale cadrelor didactice din Republica Moldova privind conectarea unor persoane străine în timpul lecției online care difuzau grupului de elevi materiale cu conținut sexual sau pornografic. Probleme similare au fost identificate în mai multe state (de ex. în SUA), ceea ce a determinat interzicerea utilizării acestei platforme în scopuri educaționale și recomandarea altor alternative (precum este Microsoft Teams sau Google Hangouts Meet).

2. Nu sunt clare responsabilitățile cadrelor didactice în promovarea siguranței online;

57% dintre cadrele didactice în perioada procesului educațional la distanță au primit instrucțiuni de la administrația școlii de a „ține cont de siguranța copilului online”. În 17,2% dintre cazuri, cadrele didactice au menționat că nu le-a fost clar ce trebuie să facă pentru siguranța copilului online, considerând că profesorii sunt responsabili de predarea disciplinelor, nu de educarea comportamentelor sigure online.

Siguranța copiilor online este responsabilitatea părintelui. Profesorii sunt responsabili de predarea disciplinelor școlare, nu de educarea comportamentelor sigure online.

76,5% dintre cadrele didactice consideră că părinții sunt responsabili de monitorizarea siguranței copiilor online. Mai mult de jumătate dintre aceștia consideră că un copil nu va fi expus riscurilor online atâta timp cât este sub supravegherea părintelui. Totodată, 26,5% consideră că discuțiile despre siguranța online sunt de responsabilitatea părintelui.

3. Nu există proceduri de identificare, raportare, intervenție a personalului didactic în cazuri de abuz online;

În procesul educațional la distanță, cadrele didactice au observat că elevii se expun următoarelor riscuri:

- **Riscurile de conduită:** 33% dintre cadrele didactice au observat cazuri de hărțuire în mediul online;

- **Riscurile de conținut:** 45% dintre cadrele didactice au menționat despre faptul că elevii accesau conținut nepotrivit vârstei;
- **Riscuri de contact:** 32% dintre cadrele didactice au menționat despre faptul că elevii comunicau cu persoane necunoscute în mediul online.

Pentru a preveni aceste riscuri, cadrele didactice au discutat cu elevii despre regulile de comunicare online cu colegii (54% dintre cadrele didactice), dar și cu alte persoane (74% dintre cadrele didactice). Marea provocare constă în a identifica când o anumită situație riscantă în mediul virtual devine abuz online. Procedurile curente de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, aprobate prin Ordinul MECC nr. 77 din 22.02.2013²³ nu fac referire expres la categoriile de abuz online.

La fel, în conformitate cu cadrul legal și normativ curent, Ghidul de implementare al Politicii de Protecție a Copilului²⁴ în anexa nr. 2 enumeră doar indicatorii fizici și psiho-comportamentali ai abuzului fizic, emoțional, sexual, neglijare. Indicatori ce vizează cazurile de abuz online lipsesc, iar asta creează impedimente în practică.

Rezultatele sondajului indică că pentru 17% dintre cadrele didactice nu este clar cum trebuie identificate cazurile de abuz online și nu există proceduri de intervenție. Totodată 15% dintre cadrele didactice consideră că aceste cazuri nu sunt de competența școlii și informează imediat părinții despre cele întâmplate. În rest, cadrele didactice au menționat că informează de obicei administrația școlii, imediat ce observă unele semne dubioase (44% dintre cadrele didactice), completează și expediază fișa de sesizare (32% dintre cadrele didactice), acționează diferit în funcție de caz (55% dintre cadrele didactice).

4. Elevii au fost informați superficial despre siguranța online;

Fiind întrebați despre ce aspecte ale siguranței online au discutat cu elevii, cadrele didactice au menționat că:

- 38,3% au discutat despre modul de setare a parolilor;
- 50% au discutat despre informațiile oferite la crearea conturilor;
- 54,5% au discutat despre regulile de comunicare între colegi;
- 74,1% au discutat despre riscurile comunicării cu alte persoane;
- 2% nu au discutat despre acest subiect cu elevii.

Subiectele abordate în discuții cu elevii indică despre faptul că există o confuzie între securitatea online a copilului și siguranța online, întrucât subiectele despre setarea parolilor și crearea conturilor online vizează securitatea online.

5. Părinții nu au fost informați despre siguranța online;

29,2% dintre cadrele didactice consideră că colaborarea pe care au avut-o cu părinții a fost deficientă, iar în unele cazuri satisfăcătoare.

Se subînțelege faptul că fiecare părinte este responsabil de siguranța online.

²³ https://www.drepturilecopilului.md/files/Ordinul_77_al_ME_si_Procedura.PDF

²⁴ https://mecc.gov.md/sites/default/files/politica_de_protectie_a_copilului/ghid_de_implementare.pdf

Deși 70% dintre cadrele didactice au atenționat părinții să țină cont de pericolele online, totuși 30% dintre cadrele didactice consideră că siguranța online este responsabilitatea părintelui și din acest motiv nu au discutat despre asta la lecții.

11,7% dintre cadrele didactice au discutat cu părinții despre subiectele recomandate de administrația școlii privind rolul părintelui în procesul educațional la distanță: modalitatea de colaborare cu părinții în perioada procesului educațional la distanță; frecventarea orelor și accesul copiilor la internet; realizarea temelor pentru acasă; parteneriat și calitatea educației; asigurarea prezenței obligatorii la ore, ș.a.

6. Cadrele didactice nu au beneficiat de instruiți privind siguranța copilului online;

79,5% dintre cadrele didactice nu au participat la instruiți despre siguranța copiilor online în perioada martie-mai 2020. În rest, 20,5% au menționat că ar fi participat anterior la instruiți la acest subiect, ar fi discutat cu managementul școlii despre acest subiect ori ar fi participat la unele evenimente organizate de ong-uri. Cât privește calitatea acestor instruiți, **în 17% dintre cazuri, aceste instruiți au durat 5-10 minute, ceea ce indică despre faptul că subiectul a fost abordat general și superficial.**

Bune practici internaționale în domeniu

La nivel global, în perioada pandemică au fost înregistrate mai multe inițiative în domeniul siguranței online. European Schoolnet – rețeaua Ministerelor Educației din Europa a recomandat un șir de resurse pentru comunitățile școlare, pentru a consolida colaborarea în domeniul educației, dezvoltarea profesională a cadrelor didactice și promovarea siguranței online în procesul educațional: resurse disponibile online, webinare tematice gratuite, grupuri online a cadrelor didactice ce puteau face schimb de experiență și primi suport informațional în timpul pandemiei.

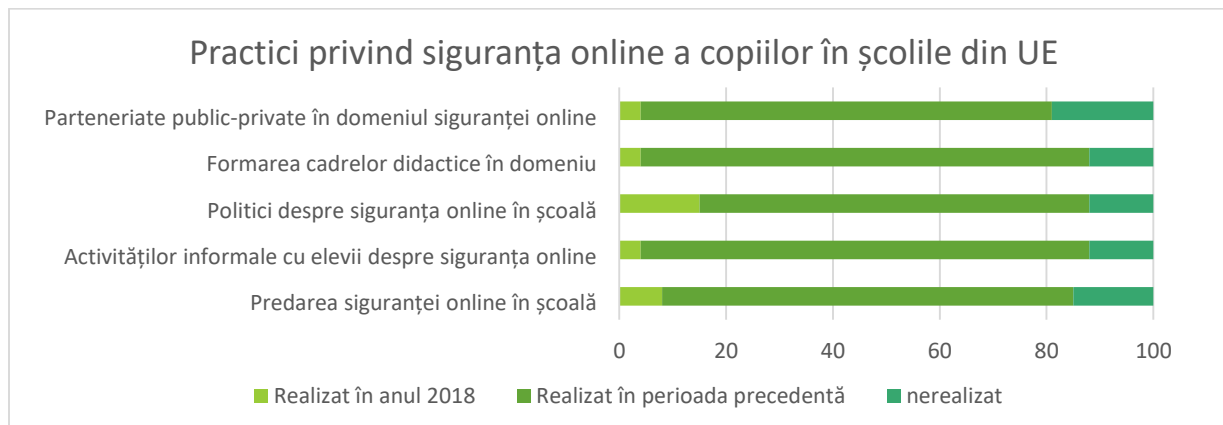
A fost încurajată accesarea cursurilor anterioare despre siguranța online disponibile pe unele platforme educaționale (Massive Open Online Courses – MOOCs), pentru ciclul primar și gimnazial. La fel, au fost recomandate resursele Better Internet for Kids – o platformă gestionată de European Schoolnet, cu suportul Comisiei Europene. Pe această platformă, cadrele didactice puteau avea acces la Centrele de Siguranță Online (Safer Internet Centers) din cadrul rețelei Insafe, ce furnizează servicii de siguranță online pentru copii și adolescenți, părinți și școală în toată Europa, dar și servicii de consiliere online și ajutor imediat în cazuri de abuz.

Majoritatea statelor au mizat pe politicile instituțiilor de învățământ în domeniul siguranței copilului online, încurajând aplicarea acestora și în contextul procesului educațional la distanță. La nivel european, sunt desfășurate cu regularitate următoarele activități despre siguranța copilului online în școală²⁵.

Figura nr. 2 „Practici privind siguranța online a copiilor în școlile din UE”

²⁵ Brian O’Neill, Thuy Dinh, The Better Internet for Kids Policy Map. Implementing the European Strategy for a Better Internet for Children in European Member States, march 2018, disponibil la <https://www.betterinternetforkids.eu/documents/167024/2637346/BIK+Map+report+-+Final+-+March+2018/a858ae53-971f-4dce-829c-5a02af9287f7>

Sursa: Figura nr. 23 din Studiul de analiza a implementării Strategiei Europene pentru un Internet mai Bun în statele membre a UE²⁶

Unele state precum Australia sau Marea Britanie au furnizat recomandări mult mai detaliate privind siguranța online în perioada pandemiei. Spre exemplu în Australia, la nivel guvernamental au fost recomandate următoarele acțiuni:

1. *Evaluarea riscurilor pentru siguranța online la care se pot expune copiii accesând platformele web utilizate în procesul educațional la distanță; Planificarea unor acțiuni de prevenire a acestor riscuri și strategii de mitigare a lor;*

În acest scop, au fost elaborate un șir de criterii în baza cărora fiecare școală ar fi trebuit să evalueze instrumentele web aplicate în procesul educațional la distanță. Cadrele didactice au fost încurajate să utilizeze doar acele platforme online care au fost autorizate în scopuri educaționale de către instituția de învățământ. Totodată, s-a asigurat instruirea cadrelor didactice despre modul de setare a măsurilor de securitate și confidențialitate pe platformele utilizate, despre modalitatea de blocare a opțiunilor video, audio sau chat, despre cum să prevină accesarea sesiunii online de către persoane necunoscute, dar și cum să evite expunerea datelor personale în online.

2. *Adaptarea politicilor și procedurilor în domeniul siguranței online și asigurarea accesibilității acestora pentru toată lumea;*

Politicile despre siguranța online trebuie să includă aspecte despre utilizarea rețelelor de socializare, măsuri de confidențialitate, standarde profesionale, cod de conduită online și proceduri de raportare a cazurilor de abuz online. La nivel guvernamental au fost organizate instruirii privind identificarea și raportarea cazurilor de abuz online, pentru a asigura că fiecare cadru didactic este informat despre acțiunile pe care ar trebui să le întreprindă în astfel de cazuri, cum să le raporteze și cum să minimizeze riscurile online pentru copil.

3. *Informarea elevilor despre siguranța online, privind următoarele aspecte:*

- Cum să își creeze un spațiu de învățare acasă;
- Regulile de interacțiune online cu cadrele didactice și orarul lecțiilor online;
- Reguli de interacțiune online cu alți colegi;

²⁶ Brian O'Neill, Thuy Dinh, The Better Internet for Kids Policy Map. Implementing the European Strategy for a Better Internet for Children in European Member States.

- Riscurile online și practicile pozitive de utilizare a internetului;
 - Cum să soluționeze o problemă online și serviciile disponibile;
4. *Comunicarea regulată cu părinții în procesul educațional la distanță și informarea lor despre siguranța online, privind următoarele aspecte:*
- Filtrele de conținut și modul de setare a măsurilor de confidențialitate la conturile copilului;
 - Monitorizarea activităților online ale elevilor, inclusiv activităților de învățare;
 - Materiale informative despre siguranța copilului online și webinare la această temă;
 - Informațiile și sfaturile despre siguranța copiilor online disponibile pe paginile instituțiilor de învățământ.
5. *Dezvoltarea continuă a abilităților cadrelor didactice în domeniul siguranței online prin organizarea cu regularitate a unor webinare gratuite despre riscurile online și acțiunile de protecție a copilului.*

CONCLUZII:

Perioada pandemiei a scos la iveală ineficiența acțiunilor realizate până în prezent în domeniul siguranței copiilor online. Lipsește o colaborare între membrii comunității școlare în promovarea siguranței copiilor online. Educația despre siguranța online este considerată a fi responsabilitatea părintelui, dar nu a cadrelor didactice. Aceasta determină un răspuns ineficient din partea școlii, a părinților, educatorilor față de riscurile online la care se expun copiii, ceea ce-i face și mai vulnerabili. O schimbare sistemică e necesară în modul în care e abordată siguranța online în educație.

RECOMANDĂRI DE POLITICI:

În contextul relansării procesului educațional în anul de studii 2020-2021 conform celor 7 modele propuse de MECC²⁷, care presupun combinarea procesului educațional la distanță cu cel desfășurat în școală, se recomandă:

Pe termen scurt/imediat:

- 1) Elaborarea de către MECC a unor **recomandări privind siguranța online în procesul educațional la distanță:**
 - Recomandarea subiectelor ce trebuie obligatoriu reflectate în activitățile de instruire a cadrelor didactice despre siguranța online;

Experiența din perioada procesului educațional la distanță a confirmat ineficiența recomandării generale de a instrui cadrele didactice despre siguranța online, întrucât acest concept este de un nivel înalt de generalitate, iar asta determină abordări superficiale. Ar fi necesară furnizarea unor sugestii de conținut pentru aceste instruirii, care să își propună abilitarea

²⁷ Anexă la Reglementările speciale privind organizarea anului de studii 2020-2021, în contextul epidemiologic de COVID-19, pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial, liceal și extrașcolar, disponibilă la https://mecc.gov.md/sites/default/files/doc_baza.pdf

cadrelor didactice cu minim informații ce l-ar ajuta să prevină și să reacționeze în situațiile de abuz a copilului în mediul virtual. Reieșind din acest scop, considerăm oportună recomandarea următoarelor unități de conținut: riscurile online la care se expun copiii; strategii de mitigare a riscurilor online; modul de identificare și raportare a cazurilor de abuz online, servicii de suport disponibile;

- Stabilirea obligativității desfășurării cu elevii a unor activități despre siguranța online în timpul procesului educațional la distanță cu recomandarea exactă a subiectelor ce trebuie abordate, reieșind din riscurile specifice identificate de cadrele didactice (accesarea de conținut nepotrivit vârstei, hărțuirea online, comunicarea online cu persoane necunoscute);

Scopul activităților despre siguranța online în timpul procesului educațional la distanță ar trebui să fie informarea copiilor despre cele mai frecvente riscuri în mediul online, identificarea situațiilor ce ar putea fi periculoase și discutarea acțiunilor de răspuns. Aceste activități ar trebui adaptate categoriei de vârstă a copilului, atât pentru elevii din ciclul primar, gimnazial sau liceal.

- Recomandarea subiectelor ce trebuie discutate cu părinții privind siguranța copilului online, în funcție de vârsta elevilor;

Părinții au nevoie de o informare corespunzătoare pentru a-i putea ghida pe copii să navigheze în siguranță online. Reieșind din particularitățile de vârstă ale copilului, cadrele didactice ar putea discuta cu părinții fie despre necesitatea setării unor filtre de conținut sau programe de control parental, fie despre riscurile de contact sau conduită la care s-ar putea expune copilul în mediul virtual.

- 2) Revizuirea platformelor web recomandate pentru desfășurarea procesului educațional la distanță din perspectiva riscurilor pentru utilizatori;

Practica internațională indică despre selectarea instrumentelor web aplicate în procesul educațional la distanță în baza unor criterii de securitate online precum ar fi: posibilitatea altor persoane neautorizate de a se conecta online pentru a comunica cu elevii, posibilitatea accesării conținutului nepotrivit utilizând această platformă web, existența unor restricții de vârstă, etc. Reieșind din aceste criterii prestabilite, în urma evaluării instrumentelor disponibile, cadrelor didactice le-au fost recomandate doar acele instrumente ce corespund unor criterii minime de securitate și siguranță pentru copil. O asemenea practică ar fi binevenită și ar contribui la securizarea procesului educațional la distanță. Totodată, ar trebui desfășurate și instruirii pentru cadrele didactice, care să nu fie axate doar pe aspecte de utilizare a instrumentului în procesul educațional, dar să vizeze și aspectele de securitate și confidențialitate.

- 3) A recomanda direcțiilor de învățământ și instituțiilor de învățământ să publice pe paginile web instituționale unele sfaturi despre siguranța online a copiilor, adresate părinților, adaptate vârstei elevului;

Distribuirea în masă a unor sfaturi și recomandări despre siguranța online a copiilor ar contribui la creșterea nivelului de conștientizare și informare a publicului larg, în special a părinților, despre necesitatea abordării pozitive în educarea copilului despre siguranța online.

- 4) A asigura plasarea pe platformele educaționale online a unor resurse despre siguranța copiilor online ce ar ajuta cadrele didactice în desfășurarea activităților cu elevii la acest subiect;

Proiectele lansate în contextul învățământului în regim online (cum ar fi portalul www.educatieonline.md), ce și-au propus să asigure continuitatea procesului educațional la distanță prin furnizarea unui șir de resurse didactice și suport informațional pentru cadrele didactice, pot servi ca platformă de difuzare a unor sfaturi ce vizează siguranța online. Publicarea unor recomandări, resurse didactice sau chiar lecții video preînregistrate la subiectul siguranței copiilor online ar fi în ajutorul cadrului didactic în activitățile cu elevii despre siguranța online.

Pe termen lung:

- 1) Elaborarea unor repere metodologice ce ar asigura integrarea standardelor internaționale de siguranță online a copilului în politicile, procedurile și practicile instituțiilor de învățământ;

În contextul pandemiei, majoritatea statelor Europene au mizat pe politicile de siguranță online dezvoltate de fiecare instituție de învățământ. Asemenea politici instituționale reprezintă angajamentul școlii de a contribui la siguranța copilului în mediul online, printr-o abordare comprehensivă ce presupune implicarea întregii comunități școlare (cadrul didactic, părinte, elev, etc.). Întrucât în Republica Moldova nu există o asemenea practică și siguranța online nu este subiect integrat în politicile instituționale, se recomandă cercetarea mai detaliată a Modelului european și determinarea oportunității preluării unei asemenea practici.

- 2) Revizuirea programele de formare continuă a cadrelor didactice în vederea completării lor cu subiecte despre siguranța online și încurajarea cadrelor didactice ce realizează activități la acest subiect, în cadrul disciplinelor obligatorii sau opționale, să participe la aceste cursuri;

Pe plan internațional, răspunsul autorităților educaționale au urmărit scopul complementării eforturilor de până la pandemie, prin reactualizarea principalelor aspecte ale siguranței online în activitățile de instruire a cadrelor didactice. Pentru a asigura o aliniere corespunzătoare la practicile europene, siguranța online ar trebui inclusă în programele de formare continuă a cadrelor didactice, astfel încât aceste activități să fie organizate cu regularitate, pentru toate cadrele didactice interesate.

- 3) Revizuirea curriculumului pentru ciclul primar, gimnazial, liceal, în vederea completării acestuia cu subiecte ce vizează siguranța online și riscurile de siguranță online, conform practicilor educaționale din UE.

Predarea siguranței online a copiilor în școală constituie o obligație a statelor europene, stabilită prin Strategia Europeană pentru un Internet mai Bun pentru copii²⁸. Realizarea cu regularitate a acestor activități asigură dezvoltarea competențelor copiilor de a identifica la timp potențiale riscuri online și a fi rezilienți în fața acestora. Întrucât unele subiecte despre siguranța online au fost deja incluse în curriculum național, ar fi necesară o analiză mai detaliată care ar stabili în ce măsură abordarea curentă este suficientă și eficientă și ce aspecte ar putea fi îmbunătățite, astfel încât practicile naționale să corespundă celor internaționale.

²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0196&from=EN>